

BRUSSEL IN UITBREEDING

In Brussel is er voorlopig nog maar één brede secundaire school: Kunsthumaniora Brussel. Eigenlijk niks nieuws onder de zon, want de KSO-school zoekt al sinds haar oprichting in 1972 naar interessante partners in de regio. Maar het project bracht toch ook andere inzichten. Directeur Jurgen Wayenberg en coördinator Koen Cuypers waren drijvende krachten.

“Een opleiding ‘podiumkunsten’ kan onmogelijk zonder ervaring op een podium. Wij weten al heel lang dat je veel leert door buiten de muren van de klas te gaan. En bovendien heeft een kunstschool ook iets om mee naar buiten te komen. Bij de start van het project gingen we op zoek naar partners in de ruime regio. Leerlingen gingen bijvoorbeeld verhalen vertellen op de kinderkerafdeling van het AZ Jette. Gaandeweg zagen we dat veel scholen, vooral basisscholen, hun brede projecten koppelden aan de directe omgeving. Dat moest ons ook lukken.”

“We stapten mee in verschillende projecten, sommige erg prestigieus, andere heel klein, maar net zo waardevol. Een vertelverhaalproject in een basisschool op dezelfde campus deed ons dichter naar mekaar groeien. We werkten samen met het gemeenschapscentrum Nekkersdal rond veiligheid in de metro, organiseerden concertjes bij de kapper, nodigden de motorclub uit om te figuren in onze dansvoorstelling... Daarnaast hebben we onze school opengezet. Wij hebben een gigantische campus, die mocht deel worden van de gemeenschap die ons omringt. Brosella Folk & Jazz heeft sinds kort zijn bureau in onze gebouwen en het Orkest der Lage Landen komt hier repeteren. Onlangs zongen 120 van onze leerlingen een concert in Oostende met dat professionele orkest. Een onwaarschijnlijke ervaring. We hebben onnoemelijk veel georganiseerd en de partnerlijst is ontzettend lang geworden.”

Een Brede School is de beste voorbereiding op het echte leven

“Ondertussen is het project afgelopen. Dat betekent: de subsidies zijn gestopt. En je hebt voor zulke dingen centen nodig. Wij hopen dat we die blijven vinden, dat de minister de waarde ervan inziet, want we schrijven hier een erg mooi verhaal. Wij komen los van ons eiland. Het is niet meer achter de schoolbank kruipen, je hoofd volgepropt krijgen en de volgende dag een toets. Wij hebben het beste onderwijs van Europa, maar onze kinderen zijn doodongelukkig. Een Brede School kan daar iets aan doen. Het is de beste voorbereiding op het echte leven.”

Kunsthumaniora Brussel
 Chrysantenstraat 26, 1020 Brussel
 tel. 02 474 06 05 (secretariaat)
 e-mail: kh.brussel@rago.be
 web: www.kunsthumaniorabrussel.be

DOSSIER: SCHOLENBOUW

De concepten Brede School en Duurzaam scholen bouwen gaan hand in hand. Duurzaam bouwen is een voortdurende evenwichtsoefening in het zoeken naar meerwaarde voor de school. Hoe kan een gebouw aangepast worden aan de behoeften van de huidige en toekomstige gebruikers? Daarom willen we van nieuwe schoolgebouwen meer maken dan een beschermende doos waar toevallig leerlingen verblijven. Ons dossier Scholenbouw toont je niet alleen enkele recente realisaties, maar geeft ook een aantal bruikbare tips.

DE DIRECTEUR OVER BS DE POLYGLOT p.20
 2 LEERLINGEN LEIDEN ONS ROND OP HET KT@ DENDERMONDE p.22
 DE ARCHITECT OVER OOSTENDE TER ZEE p.24
 EEN CHECKLIST VAN ONTWERP TOT OPLEVERING p.26
 TIPS EN WEETJES p.28

DE DIRECTEUR OVER BASISSCHOOL DE POLYGLOT SPIERE-HELKIJN

Hij was er niet bij om mee de plannen vorm te geven en de werken op te volgen. Ludwig Van Tendeloo werd directeur in september 2006, vier dagen na zijn aanstelling mocht hij het nieuwe gebouw plechtig openen.

“Spiere-Helkijn is een gemeente met 2000 inwoners pal op de taalgrens. 62 % van de kinderen heeft een Franstalige achtergrond, wij leren hen de beide culturen kennen. Op dit moment lopen hier 489 leerlingen school. Dat zijn er veel, maar onze nieuwe school straalt zoveel rust uit dat het echt niet opvalt.”

In de jaren '90 besliste het gemeentebestuur om een nieuw centrum in te richten halfweg tussen de twee dorpskernen van Spiere en Helkijn. Midden in het groen kwam een gemeentehuis, een postkantoor, een politiebureau, een sporthal met sportvelden, een crèche en... een school. De eerste nieuwbouw werd in 1999 in ge-

bruik genomen, maar de school groeide de gemeente boven het hoofd en een jaar later nam het toenmalige Gemeenschaps-onderwijs al over. Daarbij werd meteen de afspraak gemaakt dat er nog een nieuw

De school straalt zoveel rust uit dat het niet opvalt met hoeveel we zijn

deel bij zou komen. “Onze kleuters zitten nu in het gebouw van 1999 – als ze niet in de vestiging in Helkijn zitten – de lagere school verhuisde in september 2006. Het is een prachtige school geworden. Ze is

heel functioneel ontworpen, ziet er sober en strak uit. Kleuterklasjes hebben elk een aanpalend tuintje en vanuit elke klas van de lagere afdeling heb je een schitterend zicht over de weidse natuur. De lokalen zijn

ruim en modern. We hebben twee grote speelplaatsen en een grasdomein met houten speeltuigen en een avonturenpad. Alleen de overdekte speelruimte valt helaas wat klein uit.”

WAAR LIGT SPIERE-HELKIJN?

“We onderhouden nog steeds de beste banden met de gemeente. Er is voortdurend overleg, tijdens de schooluren staat de gemeentelijke sporthal te onze beschikking en als er in het dorp iets georganiseerd wordt, dan kan dat hier. Ik denk aan activiteiten in samenwerking met de cultuur- of sportraad, aan speelpleinwerking in de zomer, aan verenigingen of particulieren die ergens een locatie voor zoeken, ... Voor een stuk is dat uit noodzaak: we kunnen niet zonder mekaar. Het dorpscentrum fungeert als één campus.”

“Ondertussen zijn we alweer uit onze voegen aan het barsten. We hebben containerklassen ingericht en huren lokalen in de gemeentelijke sporthal. Maar een verdere uitbreiding is dringend nodig. Vanuit de scholengroep is daarvoor dit jaar prioritair een aanvraag ingediend. We zijn een school in volle beweging en daar zijn we allemaal heel fier op!”

Basisschool De Polyglot Spiere-Helkijn
Oudenaardseweg 75, 8587 Spiere-Helkijn
tel. 056 45 53 53
e-mail: bs.spiere.helkijn@g-o.be
web: www.bsdepolyglot.be

TWEE LEERLINGEN LEIDEN ROND OP KT@ DENDERMONDE

Gwendoline Gutierrez-Arroyo (Kantoor) en Chloë De Block (Sociaal-technische wetenschappen) wandelen ongestoord alle klassen binnen. Les of geen les. Even aankloppen, "Excuseer meneer, het is voor een rondleiding". Ze nemen hun opdracht ernstig: ons het nieuwe gebouw laten zien.

Het KT@ van Dendermonde is een TSO/BSO-school met 450 leerlingen in de tweede en derde graad. De afgelopen vijftig jaar borrelen er regelmatig plannen op rond nieuwe gebouwen, maar die werden even vaak weer

deur zit de lift – "voor als je met een tv moet sleuren of problemen hebt met je benen" – achter de andere toiletten voor leerkrachten. "Zij hebben dat op elke verdieping, telkens twee, met een lavabo. Kijk maar."

mogen hier niet binnen en boekentassen stoppen we onmiddellijk in de kast. Hygiëne is hier heel belangrijk." Tegenover de keukens ligt een refter die ook dienst doet als studiezaal. Hij is opvallend klein. "Onze pauzes zijn gesplitst", legt Chloë uit. "Er is ook nog een warme refter en de meeste gaan buiten eten, als dat mag van de ouders. Ik eet meestal hier na de kookles. De ruimte valt best mee. Het blijft natuurlijk een refter, maar we hebben plaats genoeg en mogen vrij kiezen waar we gaan zitten. Het mooie aan de school vind ik dat er overall veel licht is." De refter heeft inderdaad grote ramen die uitgeven op een gezellige binnentuin met vijver. Op zwoele zomerdagen de schuifdeuren wagenwijd open trekken en lunchen aan de rand van het water... "Nee, de vijver is afgesloten", doorprijkt Gwendoline de ballon. "Hij is wel tof, maar alleen om naar te kijken."

Rond de vijver

De dames zetten er stevig de pas in. Nog zoveel te zien! Chloë krijgt vijf uur kookles per week, zij is gids in de keukens. "Waar we les hebben, hangt af van de grootte van onze groep. In de kleine keuken zitten de afwasbakken allemaal tegen de zijmuur, bij de grote keuken zitten ze in de blokken verwerkt. We hebben telkens twee fornuizen, één op gas en één op elektriciteit. Jassen

In dit vierkant kom je altijd uit waar je moet zijn

opgeborgen. Tot drie jaar geleden. Toen kon een deel van de leerlingen verhuizen naar een eerste nieuwbouw. Vorig jaar trok Midschool Zwijveke in de linkervleugel van hetzelfde moderne gebouw in. De twee delen zijn mekaar's spiegelbeeld. Wij gaan samen met Gwendoline en Chloë op ontdekkingstocht in de rechterhelft, te beginnen met twee deurtjes achter het onthaal op de gelijkvloerse verdieping. Achter de ene

Flexibele muren

We wandelen verder, met rechts nog meer grote ramen die een blik op de vijver gunnen, links de lokalen. Chloë en Gwendoline ontdekken een vergaderruimte en daarnaast twee klassen waar dezelfde werkblokken staan als in de keukens, maar zonder fornuis. In één ervan krijgt Gwendoline plastische opvoeding "Eigenlijk is dit een dubbele klas, de meeste zijn met een flexibele muur in twee gesplitst." Het mag in principe niet, maar we nemen de brandtrap omhoog en daar vinden we zo'n klas in kleiner formaat. Ook deze verdieping is ingericht rond de centrale patio. Chloë kijkt rond. "Sommige lokalen zijn redelijk kaal, bij andere hangen de muren vol: over Frankrijk, over geschiedenis, ... Meestal staat er een computer met een smartboard. En in elke klas hangt een klein bakje. De leerkracht scant eerst dat bakje en dan onze badges." Een technologisch snuffe dat leerkrachten toch ook weer niet vlekkeloos vertrouwen. Spijbelars bleken iets te inventief met het systeem en dus houden ze in Dendermonde ook nog steeds een papieren register bij.

Doorkijksschool

Verderop de gang is al één klas ingericht voor de afdeling Haartooi. Zij zitten nu nog meestal in het oude gebouw. Stukje bij beetje zullen alle studierichtingen verhuizen, maar daarvoor moet er nog wat meer gebouwd en aangelegd worden. Om het hoekje heeft de directeur zijn bureau en weer een bocht verder zitten de IT-specialisten. In de vierde gang volgt een rij computerklassen. "Zo hebben we er redelijk veel. Sommige met oudere computers, andere met flatscreens." Een verdieping hoger zijn er labo's en nog meer klassen. Of de dames het een praktisch gebouw vinden? "Toch wel. Ik zit hier nog niet zo lang en door die ramen zie je heel snel waar je moet zijn. Je komt in dit vierkant altijd op de juiste plaats uit", vindt Chloë. Als de dames één ding mochten veranderen, dan was het de spierwitte kleur. Aan het leerlingensecretariaat is er een grasgroene en een knalrode muur, zo iets ziet Gwendoline zitten voor het hele gebouw. "Dat maagdelijk wit is voor sommige leerlingen erg verleidelijk om met hun vulpen tegen te spatten. Hier en daar hangt in de gang een groot kleurrijk kunstwerk, dat komt wel mooi uit."

KTA Dendermonde

Begijnhoflaan 1, 9200 Dendermonde
tel. 052 25 88 10
e-mail: info@ktad.be
web: website.ktad.be

1. Een groot kleurrijk kunstwerk fleurt de gang op
2. Onze gidsen Gwendoline en Chloë
3. De refter heeft grote ramen die uitgeven op een gezellige binnentuin met vijver

DE ARCHITECT OVER OOSTENDE TER ZEE

Dankzij de inhaalbeweging voor schoolinfrastructuur kon de Vlaamse Bouwmeester de afgelopen jaren heel wat scholen in zijn Open Oproep opnemen. Het architectenbureau Iams Van Mieghem ging de uitdaging aan en won de wedstrijd voor Ter Zee, een school voor individueel begeleid en aangepast buitengewoon secundair beroepsonderwijs.

Voor ons is intens overleg met de eindgebruiker essentieel

“De school lag op één site met een lagere school en de opbouw bestond uit verschillende gebouwen. Het oudste deel, een rasrecht schoolgebouw, was in de loop der tijd aangevuld met paviljoenen die voor een deel ook weer afgebroken zijn en vervangen door een nieuwbouw voor de studierichtingen in de harde sector. Nu was er iets nieuws nodig voor de zachte sector: haartooi, verzorgingvoeding, winkelhulp. Op het eisenlijstje stonden onder meer een koude, een warme en een didactische keuken. De refter, de overdekte speelplaats en het sanitair blok wilden ze ook openstellen voor de lagere school en bij gelegenheid voor de buurt.”

“De grootste uitdaging voor ons zat in het gebrek aan een concept op de hele site. Hoe zetten we deze school het efficiëntst in? Er waren wel gebouwen bij gekomen, maar het terrein kreeg geen surplus. De samenhang die een campus typeert, was zoek.”

“We ontwierpen één gebouw, één dak, met daaronder verschillende kleinere volumes. Atypisch is dat er geen echte gang is. We

hebben bijvoorbeeld een cluster met heel flexibel in te richten klaslokalen samengebracht rond een strook. Een straat met voordeurtjes naar de klassen, zoïets. Tussen de verschillende, sterk gesloten volumes zijn zones opengewerkt die glazen zijgevels kregen. Daardoor lijkt het gebouw geperforeerd. Het grondplan van het volledige gebouw is 20 op 100 meter. Achter de klassen ligt een speelplaats onder dak van 20 op 20 meter, dan opnieuw een gesloten blok sanitair en daarna een grote refter met volledig transparante zijgevels, opnieuw 20 op 20. Op het einde zitten de drie keukens en sanitaire voorzieningen.”

“Wij hebben heel intens met de eindgebruiker overlegd. Dat was blijkbaar niet gangbaar, maar voor ons essentieel. In elk ontwerp blijft het een strijd om zoveel mogelijk te realiseren. De architect heeft zijn standpunten, de bouwheer vaak andere. We zijn in het hele traject begeleid door een ver-

vangende bouwheer, een architect van het GO!. En dat heeft zijn vruchten zeker en vast afgeworpen.”

“Ter Zee was voor ons de start op het vlak van scholenbouw. Ondertussen hebben we nog een paar projecten in portefeuille en we werden ook uitgenodigd om het masterplan te maken voor de volledige site in Oostende. Want zowel het GO! als het stadsbestuur koesteren nog grootse plannen met dat terrein.”

Oostende Ter Zee
M. Sabbestraat 2, 8400 Oostende
tel. 059 70 34 68
e-mail: terzee@terzee.be
web: www.terzee.be

LEIDRAAD DUURZAAM IS RAADZAAM EEN CHECKLIST VAN ONTWERP TOT OPLEVERING

Als binnenkort een bouwteam rond de tafel gaat zitten om een schoolgebouw te tekenen, heeft het alvast één stevige houvast in handen. De leidraad 'Duurzaam is Raadzaam' overloopt zowat alle aspecten die bij een nieuwbouw komen kijken én meet op verschillende momenten hoe duurzaam de plannen zijn.

Er bestond een leidraad voor schoolontwerpen, maar die was in de jaren '70 samengesteld en anno 2010 aardig gedateerd. Edwin De Ceukelaire is PPS-manager bij het GO! (sector PPS-DBFM*), hij vond het hoog tijd voor iets nieuws. "Als je kijkt naar prentjes van secundaire klassen van 100 jaar

biedt een overzicht. Er staan heel evidente punten tussen, maar ook theorieën over duurzaamheid en ecologie." Dat laatste is de verdienste van EVR-architecten. Zaakvoerder Luc Eeckhout: "Wij zijn al heel lang met duurzaamheid bezig. We merken dat je duurzaamheid niet langer kunt

wordt. Met die primaire conditie loopt het al veel te vaak mis. We schrijven het cru, maar uiteindelijk wordt iedereen er alleen maar gelukkiger van."

Samen rond de tafel

De leidraad is niet zomaar een suggestie, hij bevat ook de minimumeisen die het GO! aan nieuwe gebouwen zal stellen. Zowel architecten als de scholen zelf horen hem doorheen het hele bouwproces geregeld ter hand te nemen. De inhoud komt zowel de architecten als de scholen van pas. "Het moest een leesbaar model zijn", vertelt Luc. "Ook mensen die verantwoordelijk zijn voor de scholen moesten eraan uit kunnen, wellicht hier en daar met een beetje hulp. Het is de bedoeling dat de leidraad op een bepaald moment het hele team rond de tafel brengt: architect, ingenieur techniek, ingenieur stabiliteit, directeur, bouwmanagement, ... Het dwingt mensen om weer samen te zitten voor een plan dat nog moet worden. Samen vullen ze de vragen uit de leidraad in. Je kunt het zien als een procesmanagementsysteem. In ons bureau werken we ook op die manier en met heel mooie resultaten. Wat we schrijven houdt dus wel degelijk steek."

7 op 10

Aan elk antwoord is een quotering gekoppeld. De bedoeling is dat de projectbegeleider een eerste keer met de school(directeur) de vragen overloopt, nog voor de oproep in aanbesteding gaat. Zo zie je meteen hoe ambitieus je plannen zijn. Na het voorontwerp van de architec-

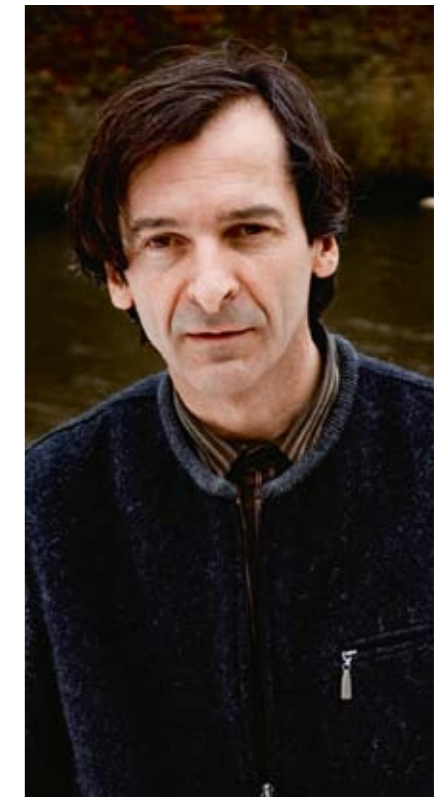
ten vindt er een nieuwe meting plaats en nog een laatste keer als de plannen definitief klaar zijn. Edwin: "Drie keer omdat we vaststellen dat scholen vaak heel veel willen dat duurzaam en energievriendelijk is... tot ze in een wedstrijd vijf ontwerpen zien en zonder nadenken voor het mooiste kiezen. Dat kan nu niet meer. We doen een objectieve meting van alle ontwerpen. De minimum totaalscore is 7 op 10, op elk van de onderdelen moet het gebouw minstens de helft halen." De quotering kan soms best confronterend zijn. Terwijl de leidraad dingen aankaart waar je anders niet meer bij stilstaat, houdt hij tegelijk ook een spiegel voor.

De ideale school

10 op 10 is voor de ideale school, maar die zou op dit moment nog extreem duur zijn. "Wij wilden een horizon benoemen. Kijken waar we nu staan en de afstand meten tot waar we op afstevenden. Die horizon ligt nu nog zo ver van ons dat we verwachten dat we intussen nog beter kunnen doen. Onze minimumgrens ligt nu op 7 op 10, maar straks is een 8 of een 9 misschien geen uitzondering meer. Een 10 is in heel het concept voorlopig een theoretisch model en in de huidige kosten-batenstructuur moeilijk haalbaar, maar niets is uit te sluiten", vindt Luc. Op het luik energie zullen scholen in passiefbouw heel goed scoren en nulenergiegebouwen nog beter. "Maar voor scholen is dat laatste financieel onverantwoord", weet Edwin. "Scholen worden relatief weinig gebruikt. Ze zijn gemiddeld 200 dagen per jaar open. Dan kun je de

Edwin De Ceukelaire, PPS-manager GO!

Luc Eeckhout, EVR-architecten

kostprijs om super te gaan isoleren niet verantwoord." Naarmate de gebouwen via het bredeschoolconcept meer gebruikt gaan worden door externen, verandert dat verhaal.

Knowhow in elke fase

Het is niet zo dat het GO! helemaal vanaf nul moest beginnen. Ze konden steunen op enkele Europese projecten en op de leidraad die de Vlaamse overheid ontwikkelde voor haar kantoorgebouwen. Veel meer was er niet voorhanden, op die ene publicatie uit de jaren '70, twee boeken van de Vlaamse Bouwmeester en één van de Katholieke Hogeschool Mechelen na. En uiteraard was er de expertise van het architectenbureau. "Er is wel een groot verschil tussen wat wij geformuleerd hebben en wat internationaal op de plank ligt. Tot nu toe werd er iets gebouwd en kwam dat nadien op de weegschaal te liggen. Uit een mysterieuze berekening volgde een score. De formules zagen er zo geheimzinnig uit dat ontwerpers ze snel wegschoven en hoopen er nooit iets mee te maken te hebben. Denk maar aan het E-peil: dat ondersteunt de ontwerper op geen enkele manier en het is zelfs zo abstract dat het niks meer met energieverbruik te maken heeft. Maar vooral: dat cijfer komt te laat. Alles is dan al gebeurd. Het leek ons beter om van bij de oorsprong te evalueren en ontwerpers stelselmatig duidelijk te maken waar ze op moeten letten."

Pure middelen

"Aan de basis is het allemaal zo ingewikkeld niet", vindt Luc. "Na wat je soms allemaal leest, zou je haast gaan geloven dat iemand wel iets zal uitvinden dat het allemaal oplost. Dat bestaat niet. Het is altijd hetzelfde verhaal, maar op een ander niveau: we verkwisten zeer pure middelen en daar moeten we mee stoppen. De leidraad maakt een en ander zichtbaar. Het is niet normaal dat al die kinderen aan school worden afgeleverd. Waarom mogen ze dat niet zelf?" De leidraad zal nooit 'af' zijn, weet Edwin: "Hij kan groeien, mag aanleiding geven tot discussies en leerkrachten kunnen de hele school zelfs zien als didactisch materiaal. Als je slim bent, kun je er veel mee doen."

De leidraad is beschikbaar. Wie meer informatie wil, kan zich wenden tot:

Edwin De Ceukelaire
PPS-manager GO!
Emile Jacquainlaan 20 - 1000 Brussel
tel. 02 790 93 73
Fax 02 790 95 20
e-mail: edwin.de.ceukelaire@g-o.be
web: www.g-o.be/pps

We beginnen met de keuze van de plaats waar de school gebouwd wordt

geleden, dan zie je nauwelijks een verschil met vandaag. Nochtans is de visie op pedagogie wel drastisch veranderd. We hebben een extern bureau, EVR-architecten, aangesteld om een nieuwe handleiding te schrijven. Momenteel zit de leidraad Duurzaam is Raadzaam in de eindfase, de beleidsteksten zijn klaar, het meetinstrument zo goed als. We kunnen hem nu gaan uittesten op nieuwe DBFM-projecten uit de inhaalbeweging van de Vlaamse overheid."

Cru gesteld

De grote bedoeling was een checklist te maken die bij elk nieuwbouwproject dienst kon doen. Waar moet ik aan denken? Wat is belangrijk bij het ontwerpen van een school? "Nu wordt vaak eerst ontworpen en dan denken ze nadien pas: 'Oh ja, we hebben ook nog fietsenstallingen nodig. En waterrecuperatie en zonnepanelen zijn ook interessant, misschien kan dat er nog bij?'" weet Edwin. "De leidraad

formuleren als een toegevoegde waarde, maar dat je het als uitgangspunt moet nemen. En in feite is duurzaamheid ook kwaliteit. Ik zie weinig of geen nadelen." De architect maakt een eenvoudige breuk. Hij deelt de beschikbare oppervlakte van de aarde door het aantal personen die erop wonen. "Dat aantal personen is onwaarschijnlijk aan het stijgen terwijl het aantal beschikbare vierkante meters onwaarschijnlijk daalt. Dat betekent dat we afstevenden op een gigantisch probleem. Voedsel, grondstoffen, energie... En dan heb ik het nog niet over het hele klimaatverhaal. Ik blijf het raar vinden dat we daar zo abstract mee omgaan." Hij ontleedde samen met zijn team heel concreet, laag per laag, waar scholen dan op moesten letten. Het werden de hoofdstukken in de leidraad: inplanting, mobiliteit, energie, water, bouwproces, materiaal, veiligheid en comfort. "We beginnen met de keuze van de plaats waar de school gebouwd

*PPS staat voor publiek-private samenwerking en DBFM voor Design Build Finance Maintain (ontwerp, bouw, financiering en onderhoud)

TIPS UIT DE LEIDRAAD

- * **Buitenverlichting:** met lichtbollen verlicht je meer de hemel dan de speelplaats. Dat is verloren energie. Zorg dat buitenlicht naar beneden schijnt.
- * We vergeten soms dat een school niet altijd extra licht nodig heeft. De juiste **oriëntatie** in combinatie met de juiste plafonds zijn een veel duurzamere oplossing dan de juiste spaarlamp.
- * Kies liever voor mooie inheemse **planten** dan voor een fraaie struik die helemaal uit Japan komt.
- * Plaats **stopcontacten** op een meter hoogte in plaats van onderaan. Vermijd ook dat ze bijvoorbeeld achter een kast komen te zitten.
- * We moeten leren **compact** bouwen. Hoe charmant laagbouw en vrijstaande paviljoenen ook kunnen zijn. Door compact te bouwen, maak je plaats voor open en groene ruimten.
- * Voozie een **groene educatieve speelruimte** (moestuin, vijvertje, boomgaard, ...) waar kinderen op een actieve manier inzicht krijgen in de natuurlijke processen.
- * Plaats een **regenwaterput** en sluit zoveel mogelijk toestellen daarop aan (toiletten, dienstkraantjes, ...). Zo wordt er veel minder drinkwater verbruikt.
- * Leg niet overal betonklinkers of asfalt; breng een waterdoorlatende verharding op de **speelplek** aan (bv. grasdallen), zodat het regenwater niet naar de riolering wordt afgevoerd.
- * Gebruik **daglichtsensoren**; zo beperk je het gebruik van kunstverlichting.
- * Laat **waterzuinige toiletten** installeren; je zal er heel wat water mee besparen.

WAT LEERKRACHTEN EN LEERLINGEN KUNNEN DOEN

Als er een nieuw ontwerp komt, blijft de input van de scholen voorlopig onverwachts laag. "Scholen zijn vergeten te dromen van wat ideaal is", noemt PPS-manager Edwin De Ceukelaire het. "De fundamentele behoeften zijn zo groot dat ze niet meer dromen over hoe een goede school eruit kan zien. Als er nu een nieuwe werkplaats houtbewerking nodig is, denken ze aan hoe ze op dit moment werken en wordt de nieuwbouw een bijna exacte kopie." Edwin wil een dynamiek aanzwengelen. De pedagogische invalshoeken blijven veranderen, dus moet iemand uit het veld ook meedenken over gebouwen die daarbij passen. Een open leercentrum waar leerlingen 24 uur op 24 terecht kunnen, daar moet je op voorzien zijn."

Nu komt de inbreng meer van architecten dan van leerkrachten, Edwin ziet dat liever omgekeerd. "Er zijn verschillende manieren om daarop in te spelen. Directeurs kunnen hun leerkrachten nauw betrekken. Er zijn er die een werkgroep oprichten: hoe zie jij je ideale klas? Leerkrachten kunnen op hun beurt hetzelfde doen met de leerlingen. Dat werkt, er bestaan heel mooie voorbeelden van. Leerlingen kunnen vaak verrassend goed aanbrengen hoe ze een klas zien, hoe ze binnenkomen, waar ze een plaats zoeken en hoe ze het makkelijkst weer weggaan." Eén waarschuwing daarbij: creëer geen te hoge verwachtingen, want de middelen zijn niet onbeperkt. Maar dromen mag natuurlijk wel. Het moet zelfs.

INPLANTING & MOBILITEIT

Veel scholen worden als vanzelfsprekend in het midden van een domein ingeplant. Sommige pretenderen daarbij erg milieuvriendelijk en ecologisch te zijn. Maar wat blijft daarvan over als ze midden in de bossen liggen en kinderen er alleen maar raken als iemand ze met de auto brengt? Architect Luc Eeckhout weet dat het ook anders kan: "We moeten schoolgaan koppelen aan de manier waarop kinderen en jongeren zich het vlotst voortbewegen. Dat is met de fiets, te voet, ... Niet met de auto, want daar rijden ze niet mee. Het is een raar fe-

nomeen dat een gigantisch percentage kinderen met de auto naar school moet. Mensen van mijn generatie moeten al heel diep nadenken om zich een dag in hun leven te herinneren waarop ze zijn afgezet aan de schoolpoort. Twintig jaar geleden was daar dan de achterbankgeneratie, vandaag bestaat die meer dan ooit. In de duurzaamheidsleidraad zit de vraag: hoe komen de leerlingen naar school? Als het op een veilige en goede manier kan, dan wint iedereen er alleen maar bij dat kinderen met de fiets naar school gaan."

KLEUR BEKENNEN

Voorlopig gaat het bij kleurgebruik vooral om herkenbaarheid. Een school wordt leesbaar door kleuraccenten: de klassen, het secretariaat, het sanitair. Of op elke verdieping krijgen de deuren een andere tint waardoor leerlingen onmiddellijk weten waar ze zijn. Bijvoorbeeld.

Maar er is nog verdacht weinig psychologisch onderzoek gedaan naar de impact van kleuren. PPS-manager Edwin De Ceukelaire vindt dat eigenaardig. "Voor ik twee jaar geleden bij

het GO! terecht kwam, heb ik voor de Vlaamse Bouwmeester aan veel rust- en verzorgings-tehuizen gewerkt. Daar zijn ze volop aan het experimenteren. Ze weten dat bepaalde kleuren of combinaties problemen oproepen bij bijvoorbeeld dementerenden. En dat hoeft niet altijd rood te zijn! In het onderwijs bestaan dergelijke experimenten niet of zeer beperkt. Enkel in het buitengewoon onderwijs worden schuchtere stappen gedaan. Nochtans spelen kleuren zeker een rol in de

manier waarop kinderen in lagere en secundaire scholen leren, maar vooral in het buitengewoon onderwijs. Ik merk het ook tijdens gesprekken. In een pas geopende school in Heverlee klinkt de directeur enthousiast over de kalmte die er heerst, het gebouw is aange-naam en dwingt respect af."

In de leidraad staat een aanzet over kleur, verdere experimenten volgen ongetwijfeld de komende jaren.

ZO WEINIG MOGELIJK MAATWERK

Hoe speel je in op een onderwijslandschap dat op elk moment kan veranderen? "Ze horen het niet altijd graag in scholen, maar door zo weinig mogelijk aan maatwerk te doen", antwoordt Edwin. "Een school moet een flexibel programma mogelijk maken. 'Fuck the program', was de boutade van de eerste bouwmeester. En voor een stuk is dat ook zo. Het is niet omdat je nu nood hebt aan kleine klasjes dat dat over 50 jaar nog zo is. Je bouwt het best grote, flexibele ruimtes met wanden die je op termijn kunt verplaatsen. En maak de plafonds ook zo hoog mogelijk, want je hebt lucht nodig."

Modieus of trendy hoeft het ontwerp niet te zijn. "Je bouwt geen gemeentehuis of cultureel centrum. Scholen moeten geen spektakelgebouwen worden. Functionaliteit komt eerst. Je wil een plek waar iedereen zich goed voelt en die duidelijk leesbaar is. Met een sobere vormgeving kun je ook een fantastisch mooi concept realiseren."

LICHTINVAL

"Dan kom ik in een kersverse nieuwe school en zitten al die rechtshandige kindjes daar in hun eigen schaduw te schrijven. De ramen zijn verkeerd georiënteerd, ze hebben niet nagedacht over daglicht!", zucht Luc Eeckhout van EVR-architecten. De ramen zitten het best aan de linkerkant van het schoolbord en zijn gericht op het noorden of het zuiden. Oost en west zijn niet ideaal omdat daar de zon altijd laag zit en je dan zonwering nodig hebt. In de kleuterklassen geven ramen tot op de grond een fijn effect. Dan kunnen de kinderen zonder drempel naar buiten."

CENTENKWESTIE

Misschien een heikele kwestie, maar het maakt het ook best spannend en extra uitdagend: er gelden heel strenge normen voor schoolgebouwen.

- * **De financiële norm:** die bepaalt hoeveel een school mag kosten per vierkante meter. Dat schommelt voortdurend, maar is ongeveer € 1.230/m². Ga je in overdrive, dan moet je je verantwoorden voor een commissie van deskundigen.
- * **De fysische norm:** op basis van het aantal leerlingen en de studierichtingen wordt bepaald hoe groot een school maximaal mag zijn.
- * **De wetgevingen:** er bestaan een massa wetten en regels waar aan schoolgebouwen moeten voldoen. Ze maken het vooral moeilijk om met oude gebouwen om te gaan, en zo heeft het GO! er wel een reeks. "We hebben onder meer veel kastelen. In Overijse staat aan de prachtige inkompartij een heel brede buitentrapp. De brandveiligheid vraagt dat er midden in die trap een leuning komt omdat de breedte nooit meer dan 1,20m mag zijn. Van Monumenten en Landschappen mogen we die trap niet aanraken. De moraal van het verhaal: heel veel oude gebouwen staan te vervallen omdat er lange discussies gevoerd worden over wat mag of kan en wat niet", vertelt PPS-manager Edwin De Ceukelaire.

Je kunt helaas onmogelijk zelf becijferen waar je recht op hebt. "Je hebt recht op wat je goedgekeurd krijgt", weet Edwin. "En weinig scholen krijgen het maximum, niet financieel en ook niet in oppervlakte. Het GO! krijgt elk jaar een dotatie en daar moeten we het dan mee doen. We willen een balans met zoveel mogelijk projecten die we tot een goed einde brengen. Als je overal naar het maximum gaat, moet je wellicht een hoop scholen teleurstellen." Het is een van de kerntaken van de PPS-manager om daarbij externe geldschieters te zoeken. "Dat is niet evident, maar het lukt wel. In Bredene bijvoorbeeld zal een school grotendeels betaald worden door privé-investeerders. Op het terrein komen ook woningen. Zo gek is dat idee niet: we trekken er een jong publiek mee aan dat op zoek is naar een betaalbaar huis. Een school kan lawaaiër zijn, maar alleen tijdens de uren waarop de meeste mensen aan het werk zijn. Dat is wel anders als je naast een station woont. En de locaties zijn vaak prachtig, met uitzichten die weinig jonge gezinnen normaal kunnen betalen."